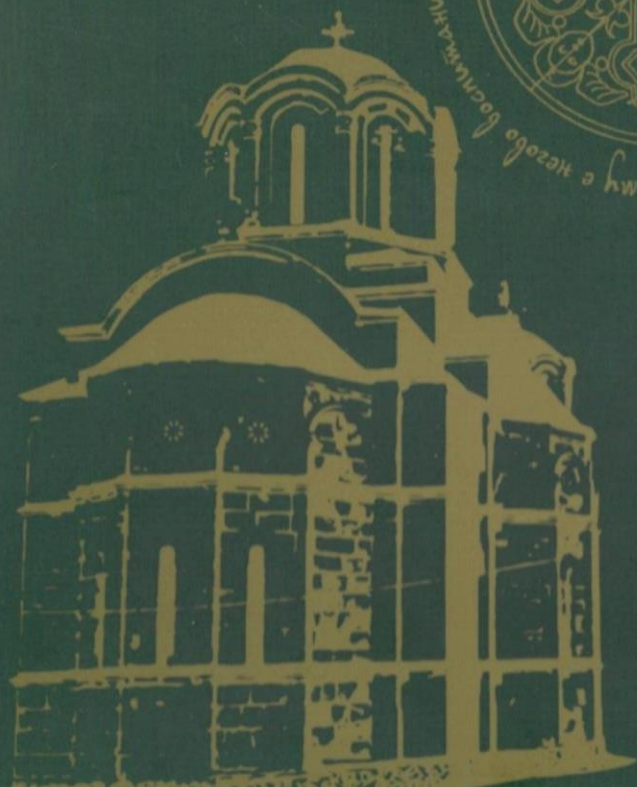

СПИСАНИЕ ЗА ПРАВОСЛАВНА ВЕРА, КУЛТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

ОГЛЕДАЛО

Тетовско-гостиварска епархија

Двоброј 10/11, Декември 2018

ВИСОКИОТ КЛИР НА ОХРИДСКАТА АРХИЕПИСКОПИЈА ВО ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XVII ВЕК И ПОЧЕТОКОТ НА XVIII ВЕК

вовр. проф. д-р Дејан Борисов, факон

Општествени промени

Кон крајот од XVII век големиот везир Мустафа Купурли (1687-1689) ќе воведо одредени реформи во Отоманската империја: намалени султански расходи, промена на даночниот систем, дозволување на градба на христијански храмови. По него, големиот везир Хусеин Купурли, во 1691 година, ќе го донесе и првиот закон за правната положба на христијаните во империјата, со кој се предвидува христијаните да го плаќаат само данокот харач, а, исто така, и им се овозможувало да добијат и високи државни функции. Придобивките од овие реформи за христијаните во голема мерка останале само празна буква на хартија. Локалните даночници и администрацијата најчесто биле незадоволни од имотноста на своите управи, па преку поткуп на влијателни луѓе од престолнината, се обидуваале да бидат преместени на подобри и побогати места. Средствата за поткуп доаѓале од населението. Иако законот предвидувал еден данок, сепак локалните власти земале колку што сакаат и каков сакаат данок од македонското население. Ова го потврдува и барањето на прилепското население од 1700 година, упатено до султанот, во кое бара заштита од беззаконијата на локалните даночници и чиновници. Покрај ова, сè уште била спроведувана присилната исламизација за што сведочат исламизираните села од Велешко и во Јужна Албанија. Ова се само дел од причините поради кои христијанското население повторно ги напушта поголемите урбани средини, се преселува по селата и планините и почнува да пројавува организиран и вооружен отпор против властите.

Охридската архиепископија на крајот од XVII век

Индустријата револуција што ќе се појави во Британија, а потоа се рашири и низ останатите европски држави, ќе изврши влијание и

врз економските прилики во Империјата. Земјоделието, сточарството и занаетчиството по својот степен на развој ќе заостануваат зад она европското, но сепак, полека економската состојба на населението ќе почне да се подобрува. Зајакнувањето на еснафите ќе значи и зајакнување на Охридската архиепископија, бидејќи тие ќе бидат главните ктитори како на црковните градби и имот, така и на самата Архиепископија.

Поволниот економски раст на населението значело и подобрување на економската состојба на Охридската архиепископија, но сепак Архиепископијата и понатаму доцнела со обврските кон државата, но и кон приватни лица. Поради ова биле преземени чекори за подобрување на исплатите кон државата и кон доверителите. Епархиите: Костурската, Саниската и Белградската (Берска) митрополија биле во многу поволна економска состојба и нивните приходи биле користени за покривање на долговите на Архиепископијата. За оваа цел Синодот на Охридската архиепископија донел одлука имотните манастири: Пресвета Богородица Мавриотијска во Костурско (1684), Свети Јован Претеча кај Москопол (1699) и Свети Никола кај село Бобошtica (1709), да станат ставропигијални манастири, а во 1691 година и црквата Света Параскева во градот Каваја, во близина на Драч, е прогласена за метох на Архиепископијата. Со ова се сметало дека Архиепископијата ќе ги исплати долговите и понатаму ќе може редовно да ги покрива своите издатоци.

Охридскиот престол на продажба

Покрај преземените административни и економски реформи, во практика не дошло до подобрување на економската состојба на Охридската архиепископија, туку напротив до нејзино влошување. Зголемениот финансиски приход бил злоупотребен од страна на некои од охридските архиепископи, особено од оние кои претходно биле под јурисдикција на Константинополската патријаршија. Оваа појава претставува исклучок, а не правило, бидејќи низ историјата на Охридската архиепископија секогаш имало епископи кои потекнувале или преминувале под нејзина јурисдикција од некоја друга помесна Црква, а сепак работеле за доброто на Архиепископијата. Како пример за ова ќе посочиме на личности како Теофилакт Охридски и Димитриј Хоматијан, кои, иако доаѓаат од Константинопол, сепак за цело време работат во полза на Охридската архиепископија. Но, поголемиот дел од клириците, кои во XVII век се префрлаат и стануваат дел од Охридската архиепископија, немаат ваква благородна цел. Тие стануваат дел од Архиепископијата за да го зголемат својот личен имот и да имаат поквалитетен живот. Начинот на нивното однесување не е поразличен од оној на локалните турски даночници и чиновници. Овие епископи и архиепископи на епископските и архиепископската катедра не биле избрани согласно со традиционалните црковни практики и канони, туку овие позиции ги добиле со поткуп. Во периодот од 1688 до 1718 година на охридскиот архиепископски престол се смениле дури 12 архиепископи.

За време на овие 30 години само еден архиепископ останал на престолот 7/8 години и еден 5 години, што значи дека во останатиот период од некои 15 години имаме десетмина различни архиепископи. Некои од овие епископи успевале да дојдат на престолот дури и по двапати. Пример за ова е архиепископот Герман (1688-1691; 1702-1703). Во периодот кога тој е архиепископ, Охридската архиепископија доцни со плаќањето на даноците на Империјата што, пак, повлекува последици кон неа. Имено, власта се заканила дека ќе ги отстрани епископите што се под негова јурисдикција. Ова не се должело на намалување на приходите на Архиепископијата, туку на недомаќинското трошење на архиепископот.

Покрај архиепископот Герман, со поткуп на престолот дошол и Игнатиј Белградски, но тој поткупот му го платил лично на архиепископот Герман, а не на турските власти. Игнатиј III како нов архиепископ (1703-1704) ги детронизирал пелагонискиот и дебарскиот архиереј, а нивните катедри ги продал на мирски лица.

Слична е состојбата и за време на архиепископот Дионисиј (1706-1707), кој, за да дојде на власт, се договорил со турските власти дека доколку му помогнат да стане охридски архиепископ, ќе им плаќа данок од 300 гроша. Слично на Дионисиј турската власт го избрала и поставила за Охридски архиепископ и јеромонахот Филотеј (1714-1718), кој пак претходно бил дури и расчинет од Константинополскиот патријарх.

Односите меѓу Константинопол и Охрид

Префрлањето на високиот клир од јурисдикцијата на Константинополската патријаршија под јурисдикција на Охридската архиепископија влијаело и на составот на Синодот на Архиепископијата од што, како последица од ова, забележани се случаи кога одлуки во домен на Архиепископијата се донесувале во Константинопол. Исто така, се чини дека епископите кои доаѓале од Константинопол во Охрид и понатаму останувале лојални на Константинополската патријаршија. Како пример за ова наше размислување ќе посочиме неколку случаи: архиепископот Теофан (1676) бил детронизиран на соборот одржан во септември/октомври 1676 година во Константинопол. Овој собор бил свикан на барање на неколку митрополити од Охридската архиепископија. Соборот за нов Охридски архиепископ го избрал кандидатот што бил предложен од Константинополскиот патријарх Дионисиј IV; изборот на архиепископот Григориј (1688); протосингелот Ананиј кој станал архиепископ Охридски благодарение на Константинополската вмешаност во неговиот избор (мај 1763); Архиепископот Арсениј е принуден да даде оставка од архиепископскиот престол на соборот одржан во Константинопол (16 јануари 1767). Оставката на Архиепископот Арсениј била искористена од Синодот на Константинополската патријаршија да побара укинување на Охридската архиепископија. Ова не е прв пат Константинополската патријаршија да бара укинување на Охридската архиепископија. Уште

во 1572 година во Истанбул бил одржан собор на Константинополската патријаршија на кој е донесена одлука да се бара од султанот Мухамед II да ги укине Охридската архиепископија и Пеќската патријаршија. Но тогаш посочените Цркви ветиле на султанот дека ќе си ги исплатат долговите кон султанот, како и дека понатаму редовно ќе ги плаќаат даноците.

По однос на мешањето на Константинополската патријаршија во внатрешните работи на Охридската архиепископија, особено е важно решението на Одринскиот собор од мај 1697 година, кој им се заканува на Константинополските патријарси со анатема доколку се обидат да ги нарушат правата на помесните автокефални цркви. Овој собор, меѓу другото, Охридскиот, Пеќскиот и Кипарскиот архиепископ ги нарекува „почитувана троица кои постојат еднакво законито како и богопроизведените четворица патријарси“. Овој собор всушност е одговор на Окружното послание што Константинополскиот патријарх Калиник II го пратил до останатите Помесни православни цркви во кое барал Охридскиот, Кипарскиот и Пеќскиот архиепископ да не се титулираат како патријарси.

Внатрешни поделби меѓу високиот клир

Кон крајот на XVII и почетокот на XVIII век, во рамките на Охридската архиепископија, се забележува поделба меѓу високиот клир. Едните се приклонуваат кон политиките на Константинополската патријаршија, а вторите се обидуваат да ја сочуваат автокефалноста на Охридската архиепископија. Во историската наука првите се именуваат како фанариоти, а вторите како автохтони. Професорот Снегаров за оваа поделба на клирот на Архиепископијата вели дека приврзаниците на првото движење биле опфатени со елиноманија и со пари и интриги соработувале со разни фанариотски духовни лица за освојување на архиепископскиот престол. Тие оваа улога ја играле заради лична корист, бидејќи при самоволната управа на архиепископите-фанариоти тие имале можност да ги разграбуваат црковните приходи и имоти. Приврзаниците, пак, на второто движење биле поттикнати од патриотизмот и биле решителни противници на фанариотското влијание и иако и тие го употребувале грчкиот јазик при богослуженијата и во канцелариите на архиепископијата и митрополиите, сепак ја запазувале својата етничка различност од вистинските Грци и живееле со идеалот да оформат своја Архиепископија како црковна институција, различна по својата етнографија од Константинополската патријаршија.

Следејќи го животот и делата на високиот клир на Охридската архиепископија во XVII и XVIII век, мораме да се соочиме со фактот дека истиот во голема мерка не доликува на христијанин, а не пак на клирик на Црквата. Симонијата, интригите и личното богатење се синоними за поголем дел од овој клир. Отоманската власт физички го угнетувала населението, а високиот клир му ја поткопувал верата. Имајќи го ова во предвид, мора да заклучиме дека овие клирици биле поопасни за нивната паства од оружјето на Турците.

Народот = Црквата во Македонија

Македонското население за основач на Охридската архиепископија го смета свети Климент Охридски, а неговиот култ живо се почитувал насекаде во нејзините граници. Во народното предание живо е сочуван споменот на овој светител, а неговиот личен пример како водилка за идните генерации. Иако населението сведочело за злоупотребите на високиот клир, сепак, останувало и понатаму христијанско и понатаму ја помагало и ја сакало Охридската архиепископија. Таа била симболот, институцијата околу која се собирале и со која се идентификувале како Словени, а не Грци, како христијани, а не муслимани. Првата идентификација е насочена против Константинополската патријаршија, а втората против Отоманската империја. Ова се потврдува со народното однесување во целиот период на постоење на Охридската архиепископија, а уште повеќе по нејзиното укинување.

По укинувањето на Охридската архиепископија, Константинополската патријаршија ја презема јурисдикцијата врз нејзините епархии. Промената на јурисдикцијата значело и административни промени при кои, меѓу другото, во октомври 1786 година Охридската епархија е споена со Преспанската, а титулата на надлежниот епископ е сменета во Преспанско-лихридски; сменети биле безмалку и сите епископи на епархиите. Како богослужбен јазик, наместо црковнословенскиот, бил воведен грчкиот јазик, а црковната литература била собирана и уништувана. Скопскиот митрополит Захариј во 1792 година наредил уништување на словенските книги во Марковиот манастир. Истово го направил и Митрополитот Герасим со книгите од Манастирот Трескавец во Прилеп, а на 15 јули 1850 година наредба за палење на словенските книги во Струга дал и епископот Дионисиј. Во манастирот Свети Наум во Охрид, игуменот ги уништил словенските книги. Според Јордан Хаџи Константинов – Џинот, во македонските цркви и манастири биле уништени над 1.500.000 ракописи и словенски книги.

Покрај уништувањето на словенската литература, била забранета и настава на црковнословенски и словенски јазик при манастирските и црковните училишта. Како замена на ова, Константинополската патријаршија во Венеција во 1794 година публикувала Четиријазичник (Тетраглосон), учебник составен од Хаџи Даниил, Влаво од Москополе. Целта на овој учебник била елинизација на албанското, влашкото и словенското население. Овој удар врз основите на македонската култура: Црквата, образованието и јазикот, предизвикало голем револт кај населението. Народот, увидувајќи дека доколку ја остави Црквата во рацете на високиот клир истата ќе ја изгуби и нема да може да се идентификува со неа, започнал да се самоорганизира за да ги запази и сочува видливите манифестации на Црквата на терен, односно црковните имоти и објекти, како и локалните обичаи и практики. Првично, чорбаџиите, како најимотни граѓани, индивидуално ја помагале Црквата и биле нејзини ктитори, но

со формирањето на Чорбаџиските здруженија ова грижа се издигнала на повисок степен. Ова се потврдува и со изградбата на нова архиепископска резиденција во Охрид во 1730/1735 година. Следејќи го природниот развој на општеството, а како последица од економскиот и социјалниот развој на севкупното македонско општество, местото на чорбаџиските здруженија го преземале еснафските здруженија, како поимотни, подобро организирани, а со самото тоа и со поголемо влијание во општеството. И чорбаџиските и еснафските здруженија, пред сè, биле социјални здруженија, но при вторите биле формирани посебни оддели што се занимавале со црковните, но и со училишните работи. Овој дел од еснафските здруженија е познат како црковно-училишна општина.

Најстарата позната црковно-училишна општина била формирана во Охрид во 1758 година, безмалку една деценија пред укинувањето на Охридската архиепископија. Ова укажува на фактот дека населението, во периодот на поделеност на високиот клир на фанариоти и автохтоно, почнало да презема дел од ингеренциите на Црквата, особено во поглед на градењето и одржувањето на црковниот имот и во поглед на образованието.

Црковно-училишните општини на почетокот според структурата биле мошне едноставни. Впрочем, нив ги составувале црковните епитропи (претставници, намесници) од кои еден имал улога на нивен официјален претставник. За претставник најчесто бил избиран економски најсилниот или оној кој имал најголемо влијание кај локалните турски власти за најбрзо да може да се добие позитивен одговор за решавање на барањата и проблемите на општината. Населението масовно ја давало поддршката на овие локални здруженија и за краток период тие станале неодминливи во односите меѓу власта и населението. Растот на влијанието на еснафските и на црковно-училишните општини во општеството придонело да се усложни и структурата на овие здруженија. Така, покрај претставникот – претседател на општината, се развило и посебно тело составено од 8 до 12 лица. На почетокот овие еснафски здруженија, т.е. црковно-училишните општини, функционирале под закрила на Константинополската патријаршија и во нејзино име имале претставник во турските судови – векил, како и во меџлисот – општинско, селско собрание. Ова се должно на позицијата на Црквата во Отоманската империја, односно Константинополската патријаршија, по укинувањето на Охридската архиепископија, која имала ексклузивни права да го претставува православното христијанско население пред административните тела и органи на империјата. Но, поддршката што населението ја давало на претставниците на црковно-училишните општини, наспроти онаа на претставниците на Константинополската патријаршија, придонело општините да се осамостојат и независно од Патријаршијата да ги претставуваат интересите на населението, а воедно ги принудило и турските власти да разговараат директно со нив, наместо преку црковните тела. Во текот на XIX век, кога населението во целост ќе ја отфрли јурисдикцијата на Константинополската патријаршија, црковно-училишните општини ќе претставуваат единствен легален и легитимен претставник на македонското население, но турската власт ќе ги отфрли.

Но, имајќи ја поддршката од населението турската власт тогаш ќе побара повторно да предложат свои претставници во локалната администрација. Во овој период ќе дојде до обединување на позициите: векил и претседател на црковно-училишната општина, што дотогаш не било случај. Општините добиле и секретари и печати и станале правни тела. Покрај претставници од еснафите и трговците имало претставници и од маалата, односно тие станале претставници на целото население.

Зголемувањето на авторитетот и влијанието на овие здруженија го предизвикало вниманието не само на Константинополската патријаршија, туку и на политичките пропаганди. Сите тие се обиделе, но и успеале во даден период да ја преземат управата со црковно-училишните општини. Покрај сите премрежија, овие локални здруженија се движечката сила зад создавањето на македонската држава и обновата на Охридската архиепископија. Лицата одговорни за образованието на населението при црковно-училишните општини се истите оние кои се бореа против турската власт, против јурисдикцијата на Константинополската патријаршија, против јурисдикцијата на Егзархијата и бугарската пропаганда и против српската пропаганда.

Како пример за тоа колку далеку било подготвено да оди населението за да ја заштити и зачува Светиклиментовата традиција и да ја обнови Охридската архиепископија ќе го посочиме населението од Скопската епархија. Во периодот за кој зборуваме, ова е најголемата епархија во Македонија, а нејзината црковно-училишна општина е една од најсилните. Овде мора да укажеме дека христијаните во овој период не се концентрирани во градовите, туку во селата околу градовите.

Првата забележана активност на Скопската црковно-училишна општина е забележана во 1799 година против Скопскиот митрополит Антим, а следната во 1828 година против Митрополитот Ананиј, кој говорел и служел само на грчки јазик. Реакцијата на населението против Митрополитот Антим била толку силна што скопскиот паша, Хавзи Паша, наредил Митрополитот да биде отстранет од Скопје, а Константинополскиот патријарх Агатангел I во Окружно послание го молел населението да ги сопре судските постапки против Митрополитот, а тој лично ќе им ги исплател сите штети и побарувања што Митрополитот Ананиј ги направил. Населението се смирило, а Ананиј бил префрлен во Призрен.

Во 1829 година за нов скопски митрополит бил поставен Генадиј, кој почнал да се однесува слично на неговиот претходник. По доаѓањето сменил неколкумина игумени на манастирите во околината на Скопје, а се обидел да ја преземе управата со црковниот имот од рацете на црковно-училишните општини, односно населението, и сите финансии наместо да одат во црковните и манастирските каси, да му се даваат нему. Најсилен конфликт со населението имал околу манастирот Свети Архангел Михаил во село Кучевиште. На Божиќ населението организирано протест против Митрополитот на што тој одговорил со изрекување на анатема на највидните Кучевиштани. По ова целото население од Скопје и скопско се дигнало против него и до средината на 1829 година Генадиј бил отстранет од Скопје.

Наследник на Генадиј на скопската катедра бил Митрополитот Гедеон, но неговиот однос кон населението и црковниот имот бил ист со оној на Антим и Генадиј, па до крајот на годината и тој бил отстранет од Скопје. Имено, Митрополитот Натанаил Охридски, подоцна Пловдивски, е родум од село Кучевиште, оттаму и именувањето Натанаил Кучевишки. Митрополитот Натанаил бил дете кога Гедеон бил поставен за Скопски митрополит и во своите мемоари вели дека Гедеон не бил достоин да биде епископ, му недостасувала скромност, на паствата гледал од високо и повеќе се однесувал како локален чорбаџија, отколку како епископ на Црквата. Дури и владичнината не ја собирал според пропишаното, туку барал и земал колку што сакал.

На местото на Гедеон бил поставен Неофит, кој умрел во 1830 година. Според неговите современици, доколку не умрел и тој ќе бил сменет од скопската катедра.

По смртта на Митрополитот Неофит населението барало од Константинополската патријаршија за нов Скопски митрополит да биде поставен локалниот свештеник (вдовец) Димитар, но Патријаршијата одбила и по три години, во 1833 година, за нов Скопски митрополит бил поставен Гаврил (1833-1834). Кога пристигнал Гаврил на почетокот почнал да се однесува слично на неговите претходници, но населението го предупредило дека ако не се однесува онака како што доликува на епископ на Црквата, да си го земе коњот и да се врати во Истанбул од каде и што дошол. По ова тој го сменил својот однос и бил Скопски митрополит цела деценија. Ова се должи на тоа што Митрополитот Гаврил дозволил употреба на црковно-словенскиот јазик на богослуженијата, дал дозвола да се отвори македонско општинско училиште (1836), ја повлекол анатемата од кучевишките првенци, а во негово време била изградена и нова соборна црква во Скопје (1835) посветена на Пресвета Богородица.

Скопската црковно-училишна општина е јасен пример на поддршката на населението на црковно-училишните општини и улогата што истите ја имале во општеството. За десет години (1823-1833) сменети се петмина епископи. Бунтувањето и не прифаќањето на новите епископи, поставени од Константинополската патријаршија, не било изолиран случај манифестиран само во Скопската епархија, туку ист однос кон овие епископи е манифестиран и во Струмица, Серез и Мелник, Солун, Воден, Преспа, Охрид, Драма, Велес...

Укинувањето на Охридската архиепископија за македонското население значеше губење на единствената обединувачка институција во општеството. Црковно училишните општини ја пополнија таа празнина и ја преземаа таа улога. Конечен показател за ова е фактот што до 1869 година сето македонско население, обединето околу своите црковно-училишни општини, локалниот низок клир и монаштвото, ја отфрлило јурисдикцијата на Константинополската патријаршија и барало обнова на Охридската архиепископија, при тоа, претпочитајќи да немаат епископи и да бидат именувани шизматици, отколку да останат под јурисдикција на Константинополската патријаршија и нејзините „чорбаџиски“ епископи.

Главен белег на барањата на црковно-училишните општини до турските власти било обнова на Охридската архиепископија, но имајќи предвид дека ваква молба било забрането да се достави до Великата Porta и султанот, барањата биле фокусирани на барање на домороден висок клир, епископи чија цел ќе биде ширење на Христовото слово наместо полнење на своите кесиња, богослуженија на црковно-словенски јазик, македонски јазик во училиштата. Митрополитите што Константинополската патријаршија ги испраќала во македонските епархии не ги исполнувале ниту барањата, ниту критериумите на населението за тоа од каков епископ имаат потреба.

Ваквото дејствување на црковно-училишните општини во Македонија не претставувало изолиран локален случај, туку нивното дејствување било дел од еден поширок процес на тенденција за обнова на укинатите помесни цркви и кај други народи под турска власт. Освен во Македонија, овој процес се одвивал и во Сирија, Палестина, Романија, Србија и Бугарија.

Црквата – клирот и народот заедно се повикани да го шират словото Господово, но, исто така, и да се грижат едни за други. Црква во која нема народ не е Црква и Црква во која нема епископи не е Црква.

Низ историјата секогаш имало епископи кои се чини заборавале зошто се повикани на оваа должност, но тоа се исклучоци, а за жал, во XVII и XVIII век овој исклучок како да станувал правило меѓу епископите и архиепископите кои од Константинопол доаѓале и станувале дел од Охридската архиепископија. Од нивните постапки се чини дека заборавиле зошто Господ Исус Христос ја востановил Црквата. Не заради собирање на земни, туку на небесни блага. Во овој период, кога високиот клир ги надминал своите овластувања и ги заборавил своите црковни должности, македонската паства истапила напред согласно библиската заповед: „Ако згреши против тебе братот твој, оди и искарај го насамо; ако те послуша, си го придобил брата си; ако ли не те послуша, поведи со себе уште еден или двајца, па со устата на двајца или тројца сведоци нека се потврди секој збор; ако ли, пак, не ги послуша и нив, кажи ѝ на црквата; па, ако и црквата не ја послуша, тогаш нека ти биде тој како јазичник и митник“ (Матеј 18, 15-17).

Сведочејќи за падот на дисциплината на високиот клир, мирјаните/ населението им се обраќало на епископите и на само и пред црквата, но наидуvalo на глуви луѓе. Следејќи ги библиските насоки, мирјаните одлучиле да ја преземе грижата и за црковното дело и за црковниот имот во свои раце, при тоа постојано барајќи епископи достоини на Црквата. Видлива манифестација на ова се црковно-училишните општини. Со својата дејност и бранејќи ги црковните имоти, потоа барајќи образование на мајчин јазик и активно спротивставувајќи се на денационализаторската политика на Константинополската патријаршија, народот се борел против епископите, против легалните претставници на Црквата во Македонија. Но во практика, легитимните претставници на Црквата во Македонија

се црковно-училишните општини кои со својата работа успеваат да го сочуваат споменот, традициите и практиките на Самуиловата Охридската архиепископија. Во XVII, XVIII и XIX век народот е оној кој ја сочувал Црквата во Македонија онака како што му ја предал свети Климент Охридски, за разлика од епископите кои во голема мерка биле заинтересирани за лична добивка, наместо духовно да го издигнуваат народот. Во овој контекст духовната штета што овие црковни високодостојници му ја нанеле на населението е многукратно поголема од она што отоманите го направиле во текот на своето петипол вековно владеење со Балканот.

Овој конфликт меѓу епископите, поддржани од турската власт, и населението кулминирал кон средината на XIX век, кога македонските христијани и нискиот домороден клир и монаштво претпочитале да бидат нарекувани шизматици, отколку да се откажат од Христовата Црква што во аманет им ја остави свети Климент Охридски, а низ вековите нејзин лик беше Охридската архиепископија. На овој начин, во Македонија народот, а не високиот клир, го продолжи Христовото дело.

